

הַלְבוֹת חֲמִיץ וּמִצֵּה פֶּרֶק ה

א. אֵין אֲסוּר מִשּׁוּם חֲמִץ בְּפֶסַח, אֲלֹא חֲמִשֶּׁת מִיְּנֵי הַדָּגָן בְּלֶבֶד וְהֵם שְׁנֵי מִיְּנֵי הַחֲטִים, שֶׁהֵן הַחֲטָה וְהַכֶּסֶּמֶת, וּשְׁלֹשֶׁת מִיְּנֵי הַשְּׁעוּרִים, שֶׁהֵן הַשְּׁעוּרָה וְשִׁבְלֶת שׁוּעַל וְהַשִּׁיפּוֹן. אֲבָל הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֲרִז וְדַחַן וּפּוֹלִים וְעֵדְשִׁים וְכִיּוּצָא בֵּהֶן אֵין בֵּהֶן מִשּׁוּם חֲמִץ; אֲלֹא אִפְּלוּ לָשׁ קֶמַח אֲרִז וְכִיּוּצָא בּוֹ בְּרוֹתֶחִין וְכִסְהוּ בְּבִגְדִים עַד שְׁנֵתֶפַח כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁהַחֲמִיץ, הָרִי זֶה מִתָּר בְּאֲכִילָה שָׂאִין זֶה חֲמוּץ, אֲלֹא סֶרְחוּן.

ב. חֲמִשֶּׁת מִיְּנֵי דָגָן אֵלוֹ אֵם לָשׁן בְּמֵי פְרוֹת בְּלֶבֶד, בְּלֹא שֵׁם מַיִם בְּעוֹלָם אֵינֶם בָּאִין לִידֵי חֲמוּץ; אֲלֹא אִפְּלוּ הַנִּיחָן כָּל הַיּוֹם עַד שְׁנֵתֶפַח כָּל הַבָּצֵק, הָרִי זֶה מִתָּר בְּאֲכִילָה: שָׂאִין מֵי פְרוֹת מִחֲמִיצִין, אֲלֹא מִסְרִיחִין. וּמֵי פְרוֹת, הֵן כְּגוֹן יִין וְחֶלֶב וְדִבְשׁ וְזִית וּמֵי תְּפוּחִים וּמֵי רְמוֹנִים וְכָל כִּיּוּצָא בֵּהֶן מִשְׁאֵר יֵינוֹת וְשִׁמְנִים וּמִשְׁקִין וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב בֵּהֶן שֵׁם מַיִם בְּעוֹלָם; וְאֵם נִתְעַרֵּב בֵּהֶן מַיִם כָּל שֶׁהוּא, הָרִי אֵלוֹ מִחֲמִיצִין.

ג. אֵין מִבְשָׁלִין חֲטִים בְּמַיִם כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא קֶמַח כְּגוֹן לְבִיבוֹת; וְאֵם בִּשָּׁל, הָרִי זֶה חֲמִץ גָּמוּר וְהוּא, שֶׁיִּתְבַּקְּעוּ בִּתְבַשִּׁיל. אֵין קוֹלִין אֶת הַבָּצֵק, בְּשִׁמְן עַל הַמַּחֲבֵת; אֲבָל מִבְשָׁלִין אֶת הַפֶּתַח, וְאֶת הַקֶּמַח הַקְּלוּי. וְאֵם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה, וְאַחֵר כֶּךָ הַשְּׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקֶּמַח הָרִי זֶה מִתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל מִיַּד קֶדֶם שִׁיחֲמִיץ; וְכִבֵּר נִהְגוּ בְּשִׁנְעָר וּבִסְפָּרֵד וּבְכָל הַמַּעֲרָב, לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה גִּזְרָה, שֶׁמָּא לֹא יִרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה.

ד. מִתָּר לְבִשָּׁל הַדָּגָן אוֹ הַקֶּמַח, בְּמֵי פְרוֹת; וְכֵן בָּצֵק שֶׁלְּשׁוֹ בְּמֵי פְרוֹת אֵם בִּשְׁלוֹ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ קָלְהוּ עַל הַמַּחֲבֵת בְּשִׁמְן הָרִי זֶה מִתָּר: שְׁמֵי פְרוֹת אֵינֶן מִחֲמִיצִין.

ה. כֶּרֶמֶל שֶׁמֶהֱבִיחַ אוֹתוֹ בְּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ, אֵין מִבְשָׁלִין הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה בְּאוּר יָפֶה, וְנִמְצָא מִחֲמִיץ כְּשֶׁמִּבְשָׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁמוֹלְלִין הַקִּדְרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אֵין מִבְשָׁלִין בֵּהֶן אֲלֹא מִצֵּה אֶפּוּיָה שֶׁחֲזָרוּ וְטָחְנוּ אוֹתָהּ; אֲבָל קֶמַח קָלִי אֲסוּר שֶׁמָּא לֹא קָלְהוּ יָפֶה, וְיִבּוּא לִידֵי חֲמוּץ.

ו. אֵין בּוֹלְלִין אֶת הַשְּׁעוּרִין בְּמַיִם בְּפֶסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְפִין וּמִחֲמִיצִין בְּמַהֲרָה. וְאֵם בָּלָל אֵם רָפוּ כְּדֵי שֶׁאֵם הַנִּיחָן עַל פִּי הַבֵּיב שְׁאוּפִין עָלָיו הַחֲלוֹת יִתְבַּקְּעוּ, הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין; וְאֵם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפּוּיּוֹן זֶה, הָרִי אֵלוֹ מִתָּרִין.

ז. הַחֲטִים מִתָּר לְבָלֵל אוֹתָן בְּמַיִם, כְּדֵי לְהַסִּיר סֶבֶן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן מִיַּד, כְּדֶרֶךְ שֶׁטוֹחֲנִין הַסֵּלֶת; וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאַרְץ הַעֲבִי וּבִסְפָּרֵד וּבְעֵרֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחֲטִים בְּמַיִם גִּזְרָה, שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וַיִּחֲמִיצוּ.

ח. תְּבַשִּׁיל שְׁנֵתֶבְשֵׁל, וְנִמְצָאוּ בּוֹ שְׁעוּרִים אוֹ חֲטִים אֵם נִתְבַּקְּעוּ הָרִי כָּל הַתְּבַשִּׁיל אֲסוּר, שֶׁהָרִי נִתְעַרֵּב בּוֹ הַחֲמִץ. וְאֵם לֹא נִתְבַּקְּעוּ מוֹצִיאִין אוֹתָן, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן, וְאוֹכְלִין שְׁאֵר הַתְּבַשִּׁיל: שָׂאִין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלָל אוֹ נִתְבַּשֵּׁל וְלֹא נִתְבַּקְּעוּ, חֲמִץ גָּמוּר שֶׁלִּתְרוּרָה, וְאֵינּוּ אֲלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם, אֶת-הַמִּצּוֹת" (שְׁמוֹת יב, יז), כְּלוּמַר הִזְהָרוּ בַּמִּצֵּה וּשְׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צֶד חֲמוּץ.

ט. לְפִיכֶךָ אָמְרוּ חֲכָמִים, צָרִיךְ אָדָם לְהִזְהָר בַּדָּגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוּא עָלָיו מַיִם אַחֵר שֶׁנִּקְצָר, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ

שם חמוץ. דגן שטבע בנהר, או שנפל עליו מים כשם שאסור לאכלו, כך אסור לקימו: אלא מוכרו לישראל ומודיעו, כדי שיאכלנו קדם הפסח; ואם מכרו לגויים קדם הפסח, מוכר מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזר הגוי וימכרנו לישראל.

י. דגן שנפל עליו דלף כל זמן שהוא טורד טפה אחר טפה, אפלו כל היום בלו אינו בא לידי חמוץ; אבל כשפוסק אם נשתהה כשעור, הרי זה אסור.

יא. אין לשין בפסח עיסה גדולה, שמא תחמיץ אלא שעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחמי חמה, ולא במים שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו; ואם עבר ולש באחד מכל אלו, הרי הפת אסורה.

יב. לא תשב אשה תחת השמש, ותלוש; ולא תחת הרקיע ביום העבים, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא תניח את העיסה, ותתעסק בדבר אחר. ואם היתה לשה ואופה, צריכה שני פלים שלמים, אחד שמקטפת בו, ואחד שמצננת בו ידה. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידה, או שעשת עיסה יתר משעור חלה הפת מתרת. וכמה שעור חלה, כמו שלוש וארבעים וחמש ביצה כגוף הביצה הבינונית, לא כמשקלה.

יג. כל זמן שאדם עוסק בבצק, אפלו כל היום בלו אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה בצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו כבר החמיץ, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע אם שהה כדי שיהלך אדם מיל כבר החמיץ, וישרף מיד. וכן אם הכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערוותיו הרי זה אסור לאכלו, ואין חיבין עליו כרת.

יד. היו שתי עיסות שהגביהו היד מהן בעת אחת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול שתיהן ישרפו, והרי הן חמץ גמור.

טו. אין עושין סריקין המצירין בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן, ומתחמצין בעת עשייתן. לפיכך הנחתומין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמנותן, וממהרים לעשותם; אבל בעלי בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס שמא יבואו אחרים לעשות שלא בדפוס, וישהו בעשייתן ויחמיצו.

טז. מים שרוחצין בו הידים והערבה אחר שלשין, וכן מים שמשתמשין בו בשעת לישה הרי זה ישפך במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ.

יז. אין שורין את המרסן ומניחין לפני התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין, ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם, שלא לחלט גזרה, שמא לא ירתיח המים יפה יפה.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן עד שלא ישהה לפניהן, כדי הלוח מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו אינו מחמיץ; וכשיפסקו מלאכל ישטף הכלי במים, וישפך במקום מדרון.

יט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליד בידה למרחץ; אבל

שָׁפָה הִיא עַל בְּשָׂרָהּ, יָבֵשׁ. וְלֹא יִלְעַס אָדָם חֲטִיךְ וַיִּתֵּן עַל מַכְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת. אֵין נוֹתֵנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֶרֶסֶת; וְאִם נָתַן יִשְׂרָף מִיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִמָּהֵר לְהַחְמִיץ. אֵין נוֹתֵנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֶרֶדֶל; וְאִם נָתַן, יֵאָכֵל מִיָּד.

ב. מִתֵּר לָתֵת הַתְּבַלִּין וְהַשְׂמֶשְׂמִין וְהַקֶּצֶחַ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, לְתוֹךְ הַבֶּצֶק; וְכֵן מִתֵּר לָלוֹשׁ הָעִיסָה בְּמִים וְשֶׁמֶן, אוֹ דְבֵשׁ וְחֶלֶב, אוֹ לֶקְטֹף בָּהֶן. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אָסוּר לָלוֹשׁ וּלְקַטֵּף אֶלָּא בְּמִים בְּלֶבֶד לֹא מִשּׁוֹם חֲמֵץ, אֶלָּא כִּדִּי שִׂיחָהּ "לֶחֶם עֲנִי" (דְּבָרִים טז, ג); וּבִרְאשׁוֹן בְּלֶבֶד הוּא, שְׂצָרִיךְ לִהְיוֹת זָכוֹר "לֶחֶם עֲנִי".

בא. כָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּצוּנָן, מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מִצָּה בְּצוּנָן חוּץ מִכְּלֵי שְׂמִינִיחִין בּוֹ הַשָּׂאוֹר וְכְלֵי שְׂמִינִיחִין בּוֹ חֶרֶסֶת, מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצָן קָשָׁה; וְכֵן עֲרֻבוֹת שְׁלִשִּׁין בָּהֶן הַחֲמֵץ, וּמִנִּיחִין אוֹתוֹ שֶׁם עַד שִׂיחָמִיץ הָרִי הֵן כְּבִית שָׂאוֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסַח.

בב. בֵּיב שֶׁלְחֶרֶס שְׂאוּפִין עָלָיו חֲלוֹת חֲמֵץ כָּל הַשָּׁנָה, אֵין אוֹפִין עָלָיו מִצָּה בַּפֶּסַח; וְאִם מְלֹאוֹ גָּחָלִים וְהִסִּיק מְקוֹם שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל בּוֹ הַחֲמֵץ, מִתֵּר לְבַשֵּׁל עָלָיו מִצָּה.

בג. כְּלֵי מַתְכוֹת וְכְלֵי אֲבָנִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּרוֹתְחִין בְּכְלֵי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן קִדְרוֹת וְאַלְפָסִין נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל, וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מִים, וּמִרְתִּיחֵן בְּתוֹכוֹ; וְאַחֵר כֶּךָ שׁוֹטֵף אוֹתָן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצָּה. וְכֵן הַסְּפִיגִין, מִרְתִּיחַ אֶת הַלֶּהֶב וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכְלֵי רִאשׁוֹן; וְאַחֵר כֶּךָ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצָּה.

כד. כְּלֵי מַתְכוֹת וְאַבְנִים וְכְלֵי עֲצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּכְלֵי שְׁנִי, כְּגוֹן קַעְרוֹת וְכוֹסוֹת נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מִים רוֹתְחִין, וּמִנִּיחֵן בְּתוֹכוֹ עַד שִׁיפְלִטוּ; וְאַחֵר כֶּךָ שׁוֹטֵפִין, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמִצָּה.

כה. כָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בַּחֲמִין בֵּין בְּכְלֵי רִאשׁוֹן כְּגוֹן קִדְרוֹת, בֵּין בְּכְלֵי שְׁנִי כְּגוֹן קַעְרוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר שְׁעוֹשִׁין אוֹתָן כַּעֵין זְכוּכִית, בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן אֵין מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן בְּמִצָּה, אֶלָּא מִנִּיחֵן לְאַחֵר הַפֶּסַח וּמְבַשֵּׁל בָּהֶן.

כו. כְּלֵי רִאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהִרְתִּיחוֹ, וְלֹא מָצָא כְּלֵי אַחֵר גְּדוֹל מִמֶּנּוּ כִּדִּי לְהִרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ הָרִי זֶה מְקִיף לוֹ שָׁפָה שְׁלִטִּיט עַל שְׁפָתוֹ מִבַּחוּץ, וּמְמַלְאֵהוּ מִים עַד שִׁיגְבְּרוּ הַמִּים עַל שְׁפָתוֹ, וּמִרְתִּיחַ הַמִּים בְּתוֹכוֹ, וְדִיּוֹ; וְאַחֵר כֶּךָ שׁוֹטֵף אוֹתוֹ, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמִצָּה.